

Feltételes valószínűség: példa (5. előadás)

Gábornak **három gyereke** van.

Feltételes valószínűség: példa (5. előadás)

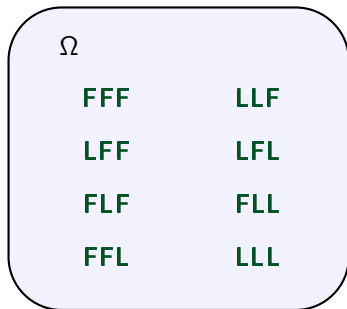
Gábornak **három gyereke** van.

Mennyi a valószínűsége, hogy **a középső gyermeke fiú?**

Feltételes valószínűség: példa (5. előadás)

Gábornak **három gyereke** van.

Mennyi a valószínűsége, hogy **a középső gyermeke fiú?**

Feltételes valószínűség: példa (5. előadás)

Gábornak **három gyereke** van.

Mennyi a valószínűsége, hogy **a középső gyermeke fiú?**

A esemény

$2^3 = 8$
egyformán
valószínű
lehetőség

4 jó lehetőség

Ω	
FFF	LLF
LFF	LFL
FLF	FLL
FFL	LLL

$$\mathbb{P}(A) = \frac{4}{8} = 50\%$$

Feltételes valószínűség: példa (5. előadás)

Gábornak **három gyereke** van.

Azt is elárulja, hogy **pontosan egy fia van**.

Most mennyi a valószínűsége, hogy **a középső gyermeke fiú?**

A esemény

Feltételes valószínűség: példa (5. előadás)

feltétel: plusz információ

Gábornak **három gyereke** van. ↓ **B esemény**

Azt is elárulja, hogy **pontosan egy fia van**.

Most mennyi a valószínűsége, hogy **a középső gyermeke fiú?**

↖
A esemény

Feltételes valószínűség: példa (5. előadás)

feltétel: plusz információ

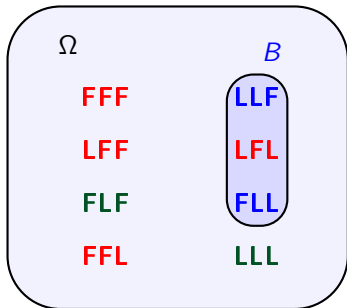
Gábornak **három gyereke** van. ↓ **B esemény**

Azt is elárulja, hogy **pontosan egy fia van**.

Most mennyi a valószínűsége, hogy **a középső gyermeke fiú?**

A esemény

$2^3 = 8$
egyformán
valószínű
lehetőség

Feltételes valószínűség: példa (5. előadás)

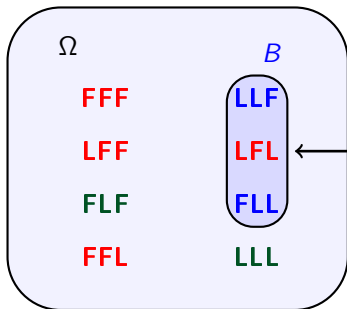
feltétel: plusz információ

Gábornak **három gyereke** van. ↓ B esemény

Azt is elárulja, hogy **pontosan egy fia van**.

Most mennyi a valószínűsége, hogy **a középső gyermeke fiú?**

$2^3 = 8$
egyformán
valószínű
lehetőség

A esemény

$$\mathbb{P}(B) = 3/8$$

$$\mathbb{P}(A \cap B) = 1/8$$

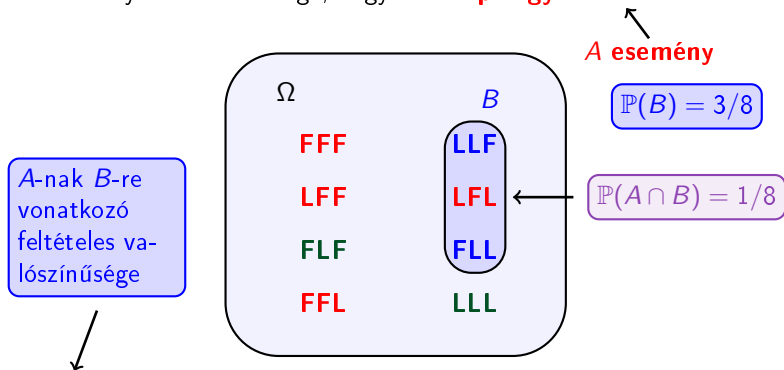
Feltételes valószínűség: példa (5. előadás)

feltétel: plusz információ

Gábornak **három gyereke** van. ↓ B esemény

Azt is elárulja, hogy **pontosan egy fia van**.

Most mennyi a valószínűsége, hogy **a középső gyermeke fiú?**

$$\mathbb{P}(A|B) = \frac{\mathbb{P}(A \cap B)}{\mathbb{P}(B)} = \frac{1/8}{3/8} = \frac{1}{3} < \frac{1}{2} = \mathbb{P}(A) \text{ ebben az esetben.}$$

Feltételes valószínűség

Legyenek $A, B \in \mathcal{A}$ események úgy, hogy $\mathbb{P}(B) > 0$.

Feltételes valószínűség

Legyenek $A, B \in \mathcal{A}$ események úgy, hogy $\mathbb{P}(B) > 0$.

Ekkor az A eseménynek B -re vonatkozó **feltételes valószínűsége**:

Feltételes valószínűség

Legyenek $A, B \in \mathcal{A}$ események úgy, hogy $\mathbb{P}(B) > 0$.

Ekkor az A eseménynek B -re vonatkozó **feltételes valószínűsége**:

$$\mathbb{P}(A|B) = \frac{\mathbb{P}(A \cap B)}{\mathbb{P}(B)}.$$

Feltételes valószínűség

Legyenek $A, B \in \mathcal{A}$ események úgy, hogy $\mathbb{P}(B) > 0$.

Ekkor az A eseménynek B -re vonatkozó **feltételes valószínűsége**:

$$\mathbb{P}(A|B) = \frac{\mathbb{P}(A \cap B)}{\mathbb{P}(B)}.$$

← metszet valószínűsége

A és B is bekövetkezik

Feltételes valószínűség

Legyenek $A, B \in \mathcal{A}$ események úgy, hogy $\mathbb{P}(B) > 0$.

Ekkor az A eseménynek B -re vonatkozó **feltételes valószínűsége**:

$$\mathbb{P}(A|B) = \frac{\mathbb{P}(A \cap B)}{\mathbb{P}(B)}.$$

metszet valószínűsége

A és B is bekövetkezik

feltétel valószínűsége

$\mathbb{P}(B) > 0$, lehet osztani

Értelmezés: feltéve, hogy B bekövetkezett, mennyi a valószínűsége, hogy A is bekövetkezik

Feltételes valószínűség

Legyenek $A, B \in \mathcal{A}$ események úgy, hogy $\mathbb{P}(B) > 0$.

Ekkor az A eseménynek B -re vonatkozó **feltételes valószínűsége**:

$$\mathbb{P}(A|B) = \frac{\mathbb{P}(A \cap B)}{\mathbb{P}(B)}.$$

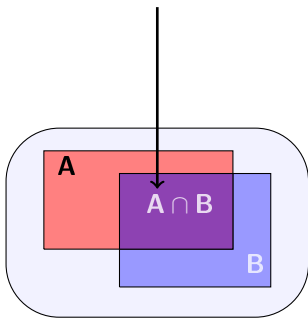
metszet valószínűsége

A és B is bekövetkezik

feltétel valószínűsége

$\mathbb{P}(B) > 0$, lehet osztani

Értelmezés: feltéve, hogy B bekövetkezett, mennyi a valószínűsége, hogy A is bekövetkezik

Bayes-tétel: példa

Hanna sátorozni megy Sopronba. Az alábbi táblázat mutatja, hogy adott mennyiségű csapadék esetén mennyi valószínűséggel ázik be a sátra, illetve az előrejelzés szerint mennyi az adott csapadékmennyiség valószínűsége.

csapadék (mm)	0	0 – 5	5 – 10	10-nél több
beázás valószínűsége	0	15%	35%	60%
előrejelzés	40%	10%	30%	20%

Mennyi a valószínűsége, hogy **Hanna sátra beázik?**

Bayes-tétel: példa

Hanna sátorozni megy Sopronba. Az alábbi táblázat mutatja, hogy adott mennyiségű csapadék esetén mennyi valószínűséggel ázik be a sátra, illetve az előrejelzés szerint mennyi az adott csapadékmennyiség valószínűsége.

csapadék (mm)	0	0 – 5	5 – 10	10-nél több
beázás valószínűsége	0	15%	35%	60%
előrejelzés	40%	10%	30%	20%

Mennyi a valószínűsége, hogy **Hanna sátra beázik?**

Hanna a **beázott sátorról** küld képeket.

Erre feltételesen mennyi annak valószínűsége, hogy Sopronban **több mint 10 mm eső** esett ezen a napon?

Teljes valószínűség tétele

csapadék (mm)	0	0 – 5	5 – 10	10-nél több
beázás valószínűsége	0	15%	35%	60%
előrejelzés	40%	10%	30%	20%

B_1 : nincs csapadék

B_2 : 0 – 5 mm csapadék

A: Hanna sátra beázik

B_3 : 5 – 10 mm csapadék

B_4 : > 10 mm csapadék

Teljes valószínűség tétele

csapadék (mm)	0	0 – 5	5 – 10	10-nél több
beázás valószínűsége	0	15%	35%	60%
előrejelzés	40%	10%	30%	20%

B_1 : nincs csapadék

$$\mathbb{P}(B_1) = 0,4$$

B_2 : 0 – 5 mm csapadék

$$\mathbb{P}(B_2) = 0,1$$

A: Hanna sátra beázik

$$\mathbb{P}(B_3) = 0,3$$

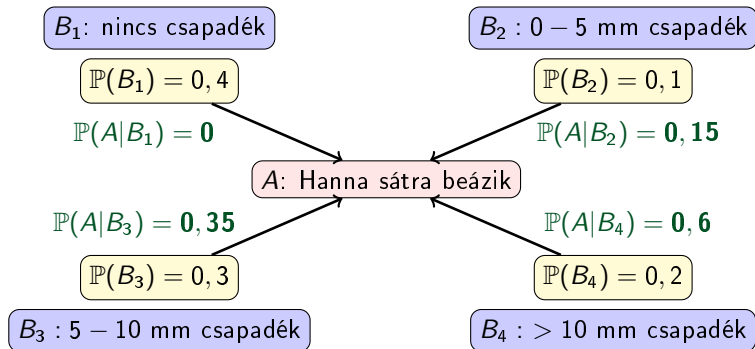
B_3 : 5 – 10 mm csapadék

$$\mathbb{P}(B_4) = 0,2$$

B_4 : > 10 mm csapadék

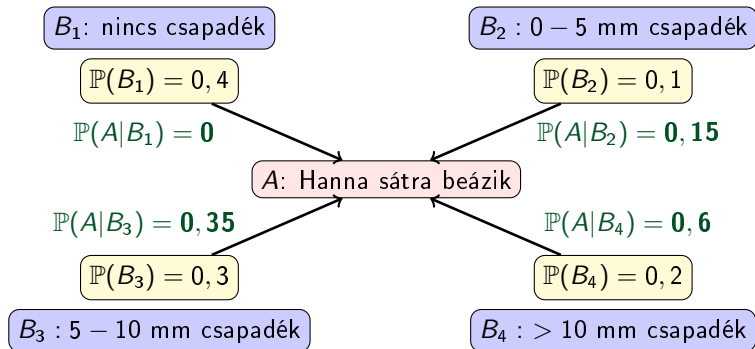
Teljes valószínűség tétele

csapadék (mm)	0	0 – 5	5 – 10	10-nél több
beázás valószínűsége	0	15%	35%	60%
előrejelzés	40%	10%	30%	20%

Teljes valószínűség tétele

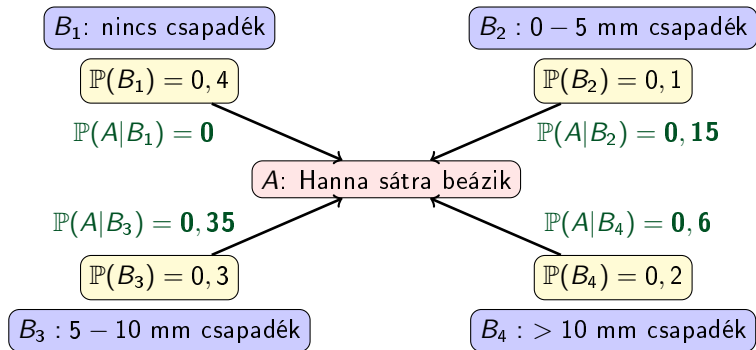
csapadék (mm)	0	0 – 5	5 – 10	10-nél több
beázás valószínűsége	0	15%	35%	60%
előrejelzés	40%	10%	30%	20%

$$\mathbb{P}(A) = \mathbb{P}(A|B_1)\mathbb{P}(B_1) + \mathbb{P}(A|B_2)\mathbb{P}(B_2) + \\ + \mathbb{P}(A|B_3)\mathbb{P}(B_3) + \mathbb{P}(A|B_4)\mathbb{P}(B_4) =$$

Teljes valószínűség tétele

csapadék (mm)	0	0 – 5	5 – 10	10-nél több
beázás valószínűsége	0	15%	35%	60%
előrejelzés	40%	10%	30%	20%

$$\begin{aligned}\mathbb{P}(A) &= \mathbb{P}(A|B_1)\mathbb{P}(B_1) + \mathbb{P}(A|B_2)\mathbb{P}(B_2) + \\ &\quad + \mathbb{P}(A|B_3)\mathbb{P}(B_3) + \mathbb{P}(A|B_4)\mathbb{P}(B_4) = \\ &= 0 \cdot 0,4 + 0,15 \cdot 0,1 + 0,35 \cdot 0,3 + 0,6 \cdot 0,2 = 24\%.\end{aligned}$$

Bayes-tétel: példa

Hanna sátorozni megy Sopronba. Az alábbi táblázat mutatja, hogy adott mennyiségű csapadék esetén mennyi valószínűséggel ázik be a sátra, illetve az előrejelzés szerint mennyi az adott csapadékmennyiség valószínűsége.

csapadék (mm)	0	0 – 5	5 – 10	10-nél több
beázás valószínűsége	0	15%	35%	60%
előrejelzés	40%	10%	30%	20%

Mennyi a valószínűsége, hogy **Hanna sátra beázik?**

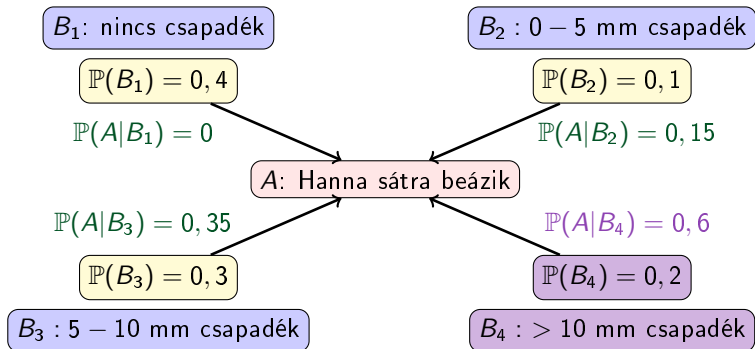
$$0 \cdot 0,4 + 0,15 \cdot 0,1 + 0,35 \cdot 0,3 + 0,6 \cdot 0,2 = 24\%.$$

Hanna a **beázott sátorról** küld képeket.

Erre feltételesen mennyi annak valószínűsége, hogy Sopronban **több mint 10 mm eső** esett ezen a napon?

Bayes-tétel: példa

csapadék (mm)	0	0 – 5	5 – 10	10-nél több
beázás valószínűsége	0	15%	35%	60%
előrejelzés	40%	10%	30%	20%

Bayes-tétel: példa

Hanna a **beázott sátorról** küld képeket. Mennyi annak valószínűsége, hogy Sopronban **több mint 10 mm eső** esett ezen a napon? Azaz mennyi $\mathbb{P}(B_4|A)$?

csapadék (mm)	0	0 – 5	5 – 10	10-nél több
beázás valószínűsége	0	15%	35%	60%
előrejelzés	40%	10%	30%	20%

Bayes-tétel: példa

Hanna a **beázott sátorról** küld képeket. Mennyi annak valószínűsége, hogy Sopronban **több mint 10 mm eső** esett ezen a napon? Azaz mennyi $\mathbb{P}(B_4|A)$?

csapadék (mm)	0	0 – 5	5 – 10	10-nél több
beázás valószínűsége	0	15%	35%	60%
előrejelzés	40%	10%	30%	20%

$$\begin{aligned}\mathbb{P}(B_4|A) &= \frac{\mathbb{P}(A|B_4)\mathbb{P}(B_4)}{\mathbb{P}(A|B_1)\mathbb{P}(B_1) + \dots + \mathbb{P}(A|B_4)\mathbb{P}(B_4)} = \\ &= \frac{0,6 \cdot 0,2}{0 \cdot 0,4 + 0,15 \cdot 0,1 + 0,35 \cdot 0,3 + 0,6 \cdot 0,2} = \frac{0,12}{0,24} = \mathbf{50\%}.\end{aligned}$$

Bayes-tétel: példa

Hanna a **beázott sátorról** küld képeket. Mennyi annak valószínűsége, hogy Sopronban **több mint 10 mm eső** esett ezen a napon? Azaz mennyi $\mathbb{P}(B_4|A)$?

csapadék (mm)	0	0 – 5	5 – 10	10-nél több
beázás valószínűsége	0	15%	35%	60%
előrejelzés	40%	10%	30%	20%

$$\begin{aligned}\mathbb{P}(B_4|A) &= \frac{\mathbb{P}(A|B_4)\mathbb{P}(B_4)}{\mathbb{P}(A|B_1)\mathbb{P}(B_1) + \dots + \mathbb{P}(A|B_4)\mathbb{P}(B_4)} = \\ &= \frac{0,6 \cdot 0,2}{0 \cdot 0,4 + 0,15 \cdot 0,1 + 0,35 \cdot 0,3 + 0,6 \cdot 0,2} = \frac{0,12}{0,24} = \mathbf{50\%}.\end{aligned}$$

Vagyis feltéve, hogy beázott a sátor, 50% valószínűséggel volt 10 mm-nél több csapadék. Ez több, mint 20%: feltéve, hogy beázott a sátor, valószínűbb a sok csapadék, mint az új információ nélkül.

Teljes eseményrendszer

Definíció (Teljes eseményrendszer)

A $B_1, B_2, \dots \in \mathcal{A}$ (véges vagy megszámlálható sok) esemény együttesét teljes eseményrendszernek nevezzük, ha

- (i) $\bigcup_{i=1}^{\infty} B_i = \Omega$, azaz legalább az egyik bekövetkezik;
- (ii) $B_i \cap B_j = \emptyset$ teljesül minden $1 \leq i < j$ -re, azaz páronként kizáróak, semelyik kettő nem következhet be egyszerre;
- (iii) $\mathbb{P}(B_i) > 0$ minden $i = 1, 2, \dots$ -re, azaz mindegyiknek pozitív a valószínűsége.

Teljes eseményrendszer

Definíció (Teljes eseményrendszer)

A $B_1, B_2, \dots \in \mathcal{A}$ (véges vagy megszámlálható sok) esemény együttesét teljes eseményrendszernek nevezzük, ha

- (i) $\bigcup_{i=1}^{\infty} B_i = \Omega$, azaz legalább az egyik bekövetkezik;
- (ii) $B_i \cap B_j = \emptyset$ teljesül minden $1 \leq i < j$ -re, azaz páronként kizáróak, semelyik kettő nem következhet be egyszerre;
- (iii) $\mathbb{P}(B_i) > 0$ minden $i = 1, 2, \dots$ -re, azaz mindegyiknek pozitív a valószínűsége.

Tétel (Teljes valószínűség tétele)

Legyen $A \in \mathcal{A}$ tetszőleges esemény, B_1, B_2, \dots pedig teljes eseményrendszer. Ekkor

$$\mathbb{P}(A) = \mathbb{P}(A|B_1)\mathbb{P}(B_1) + \mathbb{P}(A|B_2)\mathbb{P}(B_2) + \mathbb{P}(A|B_3)\mathbb{P}(B_3) + \dots = \sum_{i=1}^{\infty} \mathbb{P}(A|B_i)\mathbb{P}(B_i).$$

Bayes-tétel

Tétel (Teljes valószínűség tétele)

Legyen $A \in \mathcal{A}$ tetszőleges esemény, B_1, B_2, \dots pedig teljes eseményrendszer. Ekkor

$$\mathbb{P}(A) = \mathbb{P}(A|B_1)\mathbb{P}(B_1) + \mathbb{P}(A|B_2)\mathbb{P}(B_2) + \mathbb{P}(A|B_3)\mathbb{P}(B_3) + \dots = \sum_{i=1}^{\infty} \mathbb{P}(A|B_i)\mathbb{P}(B_i).$$

Tétel (Bayes-tétel)

Legyen $A \in \mathcal{A}$ olyan esemény, melyre $\mathbb{P}(A) > 0$, B_1, B_2, \dots pedig teljes eseményrendszer. Ekkor minden $k = 1, 2, \dots$ -re teljesül, hogy

$$\begin{aligned} \mathbb{P}(B_k|A) &= \frac{\mathbb{P}(A|B_k)\mathbb{P}(B_k)}{\mathbb{P}(A|B_1)\mathbb{P}(B_1) + \mathbb{P}(A|B_2)\mathbb{P}(B_2) + \mathbb{P}(A|B_3)\mathbb{P}(B_3) + \dots} = \\ &= \frac{\mathbb{P}(A|B_k)\mathbb{P}(B_k)}{\sum_{i=1}^{\infty} \mathbb{P}(A|B_i)\mathbb{P}(B_i)}. \end{aligned}$$

Függetlenség: példa

Emlékeztető: az A és B események **függetlenek**, ha

$$\mathbb{P}(A \cap B) = \mathbb{P}(A) \cdot \mathbb{P}(B).$$

Ha például X a csapadékmennyiség holnap Budapesten (mm-ben), és Y New Yorkban, akkor például

$$A : X \leq 5; \quad B : Y \leq 5$$

esetén ez a feltétel így írható:

$$\mathbb{P}(X \leq 5, Y \leq 5) = \mathbb{P}(X \leq 5) \cdot \mathbb{P}(Y \leq 5).$$

Azaz, feltételezve, hogy a két város időjárása egymástól független: annak valószínűsége, hogy **mindkét helyen legfeljebb 5 mm csapadék lesz**, a két esemény **valószínűségének szorzata**.

Valószínűségi változók függetlensége

- **két valószínűségi változóra**: az $X, Y : \Omega \rightarrow \mathbb{R}$ valószínűségi változók **függetlenek**, ha

$$\mathbb{P}(X \leq t_1, Y \leq t_2) = \mathbb{P}(X \leq t_1) \cdot \mathbb{P}(Y \leq t_2)$$

teljesül tetszőleges $t_1, t_2 \in \mathbb{R}$ valós számokra.

- **véges sok valószínűségi változóra**: $X_1, \dots, X_n : \Omega \rightarrow \mathbb{R}$ valószínűségi változók **függetlenek**, ha

$$\begin{aligned} \mathbb{P}(X_1 \leq t_1, X_2 \leq t_2, \dots, X_n \leq t_n) &= \\ &= \mathbb{P}(X_1 \leq t_1) \cdot \mathbb{P}(X_2 \leq t_2) \dots \mathbb{P}(X_n \leq t_n) \end{aligned}$$

teljesül tetszőleges t_1, t_2, \dots, t_n valós számokra.

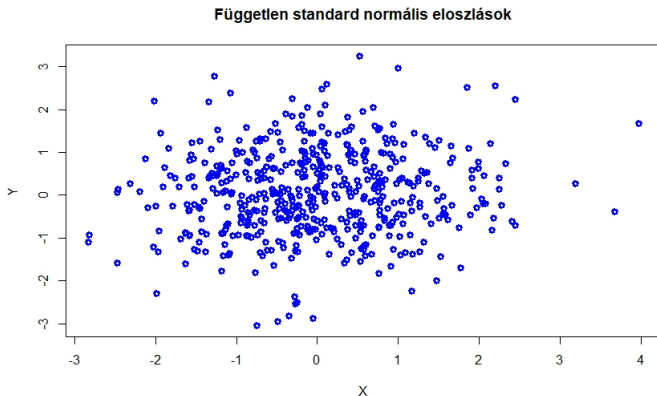
- **megszámlálható sok valószínűségi változóra**: az $X_1, X_2, X_3 \dots$ valószínűségi változók **függetlenek**, ha közülük bármely véges sokat kiválasztva független valószínűségi változókat kapunk.

Függetlenség, pozitív korreláció, negatív korreláció

- **független** valószínűségi változók („nincs kapcsolat”):
 - ▶ a csapadékmennyiség holnap New Yorkban, illetve Budapesten;
 - ▶ mérési hibák egy mérést többször megismételve;
 - ▶ két távoli helyről származó kőzetminta vastartalma.
- **pozitívan korrelált** valószínűségi változók („ha az egyik nagyobb, a másik is nagyobb valószínűséggel vesz fel nagyobb értékeket”):
 - ▶ a csapadékmennyiség holnap Budapesten, illetve Budaörsön;
 - ▶ a napsütéses órák száma és a hőmérséklet;
 - ▶ egy kőzetminta vas- és réztartalma;
- **negatívan korrelált** valószínűségi változók („ha az egyik nagyobb, a másik kisebb”):
 - ▶ a napsütéses órák száma és a csapadékmennyiség egy napon belül.

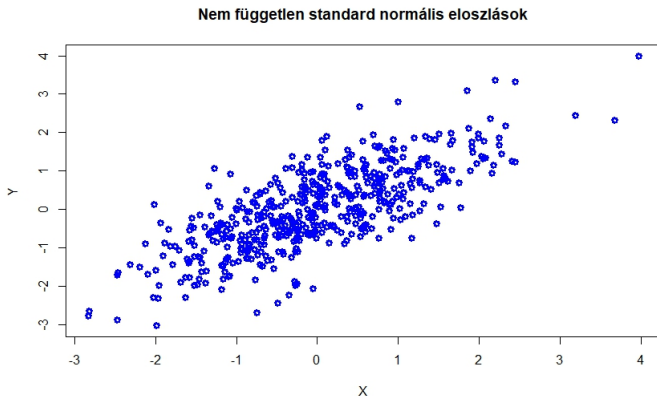
Ezek az összefüggések nem jelentenek ok-okozatot.

Független normális eloszlások

500 darab véletlen pont a síkon, melyek koordinátái **független** standard normális eloszlásúak. A koordináták között nincs kapcsolat: a kovariancia és a korrelációs együttható is **0** lesz.

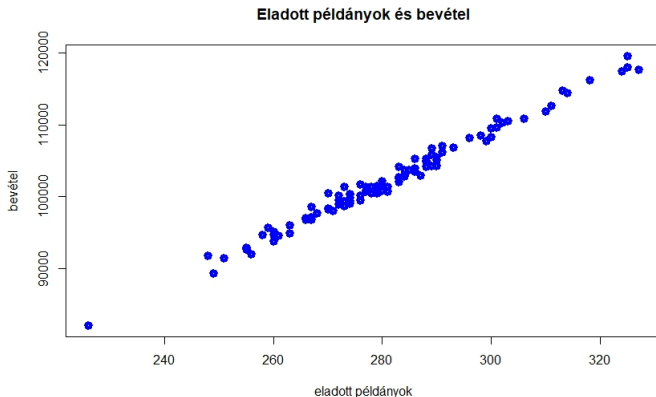
Pozitív korreláció

500 elemű minta a következő többdimenziós normális eloszlásból: $(X, \frac{X+Z}{\sqrt{2}})$, ahol $X, Z \sim N(0, 1)$ függetlenek.

Minél nagyobb X , „valószínűleg” annál nagyobb $(X + Z)/2$ is \rightarrow ennek megfelelően a két koordináta közötti **kovariancia** és **korrelációs együttható** is **pozitív** lesz.

Erős pozitív korreláció

100 elemű minta az $(X + Y, 300X + 400Y)$ eloszlásból, ahol $X \sim \text{Poisson}(100)$ és $Y \sim \text{Poisson}(180)$ függetlenek. A megfigyelések szinte teljesen egy pozitív meredekségű egyenesre illeszkednek \rightarrow a **korrelációs együttható pozitív** és **majdnem 1**, ami „nagy”, mert ennek 1 lesz a lehetséges legnagyobb értéke.

A kovariancia

Legyenek X és Y olyan valószínűségi változók, melyeknek szórása létezik. Ekkor X és Y **kovarianciája**:

$$\text{cov}(X, Y) = \mathbb{E}((X - \mathbb{E}(X)) \cdot (Y - \mathbb{E}(Y))).$$

A kovariancia

Legyenek X és Y olyan valószínűségi változók, melyeknek szórása létezik. Ekkor X és Y **kovarianciája**:

$$\text{cov}(X, Y) = \mathbb{E}((X - \mathbb{E}(X)) \cdot (Y - \mathbb{E}(Y))).$$

- **A kovariancia kiszámítása:**

$$\text{cov}(X, Y) = \mathbb{E}(X \cdot Y) - \mathbb{E}(X)\mathbb{E}(Y).$$

- **Szimmetria.** $\text{cov}(X, Y) = \text{cov}(Y, X)$.
- **Kapcsolat a szórásnégyzettel.** $\text{cov}(X, X) = D^2(X)$.
- **Függetlenséggel való kapcsolat.** Ha az X és Y valószínűségi változók **függetlenek**, akkor $\text{cov}(X, Y) = 0$. Azaz

$$X, Y \text{ függetlenek} \quad \Rightarrow \quad \mathbb{E}(XY) = \mathbb{E}(X)\mathbb{E}(Y).$$

Fordítva nem igaz: $\text{cov}(X, Y) = 0$ esetén nem biztos, hogy X és Y függetlenek. Ha $\text{cov}(X, Y) = 0$, akkor azt mondjuk, hogy X és Y **korrelálatlanok**.